

HIFZI TOPUZ 1923'te İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni (1942) ve İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni (1948) bitirdi. Strasbourg Üniversitesi'nde devletler hukuku ve gazetecilik alanlarında yüksek lisans (1957-1959) ve doktora (1960) yaptı. Gazeteciliğe 1947 yılında *Akşam*'da başladı. İstanbul Gazeteciler Sendikası'nın kurucuları arasında yer aldı ve başkanlığında bulundu.

Paris'te Unesco Genel Merkezi'nde iletişim sorunları ve gazetecilik eğitimi projelerini yürüttükten sonra Özgür Haber Dolaşımı Şefi olarak görev yaptı (1959-1983). TRT'de Radyolardan Sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı'nda bulundu (1974-75).

Galatasaray Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi'nde uluslararası iletişim ve siyasal iletişim dersleri verdi.

90. yaşında Öner Ciravoğlu'nun hazırladığı *Ardından Yıllar Geçti* adlı söyleşi kitabı yayınlandı (2013).

Ödüller: Sertel Demokrasi Ödülü (1998), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2003), Lions Kulüpleri Federasyonu Atatürk Barış Ödülü (2004), Osmangazi Üniversitesi Onursal Doktora Ödülü (2005), Orhan Kemal Roman Armağanı (2007), Uluslararası İletişim Araştırmaları Birliği 50. Yıl Ödülü (Paris, Unesco, 2007), Afrika Barış ve Dostluk Ödülü (2008), Çağdaş Gazeteciler Derneği Özel Onur Ödülü (Ankara, 2008), İstanbul Bilim, Kültür ve Sanat Derneği Özel Ödülü (2009), Aydınlanma Onur Ödülü (2012-Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği), Lubumbashi İletişim Fakültesi onursal doktora unvanı (2013), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kültür Hizmeti Onur Ödülü (2014), Galatasaraylılar Derneği Onur Ödülü (2014), Fethiye Kültür Günleri Kültür-Sanat Onur Ödülü (2014), Uluslararası Kültürel Mirasın ve Belleğin Korunması UNAK Ödülü (2014), Edirne Kitap Fuarı Onur Ödülü (2014), Knidos Kültür ve Sanat Akademisi Yaşamboyu Onur Ödülü (2015).

Kitaplar

İnceleme-Araştırma

L'information Internationale dans la Presse Turque (Strasbourg, 1961), *Basın Sözlüğü* (1968), *Kara Afrika* (1970), *Caricature et Société* (Paris, 1974), *Uluslararası İletişim* (1985), *İletişimde Karikatür ve Toplum* (1985), *Lumumba* (1987), *Kara Afrika'da İletişim* (1987), *Journalist: Status, Rights and Responsibilities* (Prag, 1989), *Basında Tekelleşmeler* (1989), *Yarının Radyo-TV Düzeni* (1990), *Siyasal Reklamcılık* (1991), *Dünya Karikatür Tarihi* (1997), *Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları* (1998), *Türk Basın Tarihi* (1973, 1996, 2003), *Kara Afrika Sanatı* (2016).

Anı

Eski Dostlar (2000), *Elveda Afrika, Hoşça Kal Paris* (2005), *Fikret Muallâ* (2005), *Paris '68: Bir Devrim Denemesi* (2008), *Nişantaşı Anıları* (2009), *Bana Atatürk'ü Anlattılar* (2010), *Gülümseyen Anılar* (2011), *Gizli Aşklar* (2015), *Atatürk Sesleniyor* (2016).

Söyleşi

Ardından Yıllar Geçti (Öner Ciravoğlu ile, 2013).

Roman

Meyyâle (1998), *Taiftte Ölüm* (1999), *Paris'te Son Osmanlılar* (1999), *Hatice Sultan* (2000), *Gazi ve Fikriye* (2001), *Çamlıca'nın Üç Güllü* (2002), *Devrim Yılları* (2004), *Tavcan* (2005), *Başım Öne Eğilmesin [Sabahattin Ali'nin Romanı]* (2006 – 36. Orhan Kemal Roman Armağanı), *Özgürlüğe Kurşun* (2007), *Kara Çılgılık [Lumumba'nın Romanı]* (2008 – Afrika Barış ve Dostluk Ödülü), *Hava Kurşun Gibi Ağır [Nâzım Hikmet'in Romanı]* (2011), *Elbet Sabah Olacaktır [Tevfik Fikret'in Romanı]* (2012), *Vatanı Sattık Bir Pula [Namık Kemal'in Romanı]* (2013), *Çılgın ve Özgür [Neyzen Tevfik'in Romanı]* (2014), *Paris'te Bir Türk Ressam [Fikret Muallâ'nın Romanı]* (2014), *Şanlı Kanlı Yıllar* (2017).

HIFZI TOPUZ

ABDÜLMECİT

*İmparatorluk Çökerken
Sarayda 22 Yıl*

(Roman)

Remzi Kitabevi

ABDÜLMECİT / Hıfzı Topuz

© Remzi Kitabevi, 2009

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Neclâ Feroğlu
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1357-4

BİRİNCİ BASIM: Ağustos 2009

YİRİMİ BİRİNCİ BASIM: Nisan 2017

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

On Altı Yaşında Bir Padişah, 7-41

Cariyeler

Mustafa Reşit Paşa

İki Yeni Kadın: Servetseza ve Şevkefza

Tanzimat, 42-55

Tanzimat'ın Yankıları

İlk Gazeteler

Harem Eğlenceleri, 56-68

Perestu Kadınefendi

Padişahın Gezileri, 69-81

Bezmiâlem Valide Sultan

Dr. Spitzer ve Lamartine, 82-94

Girit Gezisi

Lamartine

Bahçe Sefaları ve Musiki, 95-107

Batı Müziği

Bezmara Hanım

Kırım Savaşı – Islahat Fermanı, 108-129

Islahat Fermanı

Âli ve Fuat Paşalar

Savaşın Getirdikleri

Cevdet Paşa ve Selami Efendi'ye Göre Sömürü Düzeni

Adile Sultan

Kölelik, 130-141

Serfiraz, 142-161

Küçük Fesli
Yaverişehriyari Hüseyin Şerif Bey
İhanet

Abdülmecit ve Karl Marx, 162-167

Fatma Sultan ve Ali Galip Paşa, 168-178

Reşit Paşa'ya Veda
Kuleli Vak'ası
Tiyatro ve Opera
“Tercüman-ı Ahval”

İflasın Eşiğinde, 179-194

Borç Batağı
Tasarruf Önlemleri

Gün Batarken, 195-205

Hayat İşte Böyle

Teşekkür, 207

I

16 Yaşında Bir Padişah

Bir temmuz sabahı güneş Çamlıca sırtlarında yükselirken Boğaz sularına altın ışıklar saçmaya başlamıştı.

Veliaht Abdülmecit henüz on altı yaşındaydı, birkaç günden beri annesi Bezmiâlem Sultan'la birlikte halası Esmâ Sultan'ın Çamlıca'da bir sarayı andıran köşkünde kalıyorlardı. Babası İkinci Mahmut da Esmâ Sultan'ın köşkünün çekilmişti.

Abdülmecit o sabah erken uyanmış, pencereden dışarıyı seyrederken türlü hayallere dalmıştı. Bahçede kuşlar ötüyordu, dallarda yaprak kıvıldamıyordu. O gün havanın çok sıcak olacağı belliydi. Genç veliaht gününü nasıl geçirecekti? Önce kendi odasında zengin bir kahvaltı, sonra annesi ve halasıyla havadan sudan biraz sohbet, daha sonra hasta yatağında yatan babasının çekinerek hatırını sormak, ondan sonra köşkün bahçesinde ufak bir gezinti, bağdan bir salkım kopararak yeni yeni olgunlaşan üzümlerin tadına bakmak...

Abdülmecit bunları düşünürken odanın kapısı güm güm vuruldu. Sabahın köründe kim böyle saygısızca kapıya gelebilirdi? Hemen sırtına sırma işlemeli atlas hırkasını alarak, "Geliniz!" diye bağırdı. Kapıda Meclisi Vala Reisi Koca Hüseyin Paşa vardı. Seksen yaşlarında, orta boylu, tıknaz, mavi gözlü, kısa sakallı bir adamdı. Yüzü kıpkırmızıydı, içeriye daldı ve acıklı bir sesle "Veliaht hazretleri," dedi, "çok üzücü bir haber vermek için bu saatte odanıza geldim. Beni affedin. Muhterem pederiniz zatı şahaneyi az önce kaybettik. Ne yapalım, kader böyleymiş. Allah u

Taala'dan kendisine rahmet dilerim. Hünkâr hazretlerinin cenazesini hemen kaldıracâğız. Cûlus merasimini hazırlayacâğız. Tahta çıkacaksınız.”

8

Genç veliaht kendini babasının ölümüne hiç hazırlamamıştı. Birdenbire kurşun yemiş gibi sarsıldı. Yüzünü ateş bastı, dudakları kurudu. Kulakları uğuldadı, kalbi hızla çarpmaya başladı. Tek kelime söyleyecek gücü kalmadı.

Hüsrev Paşa veliahtın konuşmasını beklemeden odadan çıktı. Abdülmecit bir süre ayakta kaldıktan sonra pencerenin önündeki sedire çöktü. Ne yapacağını bilmiyordu. Gözlerinden yaşlar süzülüyor ve düşünceleriyle başbaşa kalmak istiyordu. Babasının ölümünü bir türlü içine sindiremiyordu. Oysa bütün saray halkı İkinci Mahmut'un günlerinin sayılı olduğunu biliyordu.

Padişah vereme yakalanmış ve bütün gücünü yitirmiş durumda yatağında ölümü bekliyordu. Verem çaresiz bir hastalık olduğu için padişahın kurtuluş umudu yoktu. Oysa İkinci Mahmut daha elli dört yaşında ve hayatının en verimli çağındaydı.

Otuz bir yıllık saltanat hünkârı çok yıpratmıştı. Yaşamının nasıl bir savaşım içinde geçtiğini düşünüyordu. 1789'da Büyük Fransız Devrimi'nin olduğu yıl, dört yaşındayken babasını yitirmişti. Fransız kökenli annesi Nakşidil Sultan oğluna çok düşküncüydü, onun Batı'ya dönük bir Osmanlı kültürüyle yetişmesi için elinden geleni yapıyordu.

Şehzadeliğinde sarayda bir hapis hayatı yaşadı. Ama çağının ve sarayın koşulları içinde din, edebiyat, müzik, yazı, binicilik ve topçuluk eğitimi gördü. Babasından sonra tahta çıkan Üçüncü Selim de onun eğitimiyle yakından ilgilendi. Şehzade Mahmut Efendi on sekiz yaşındayken Üçüncü Selim'in Kabakçı İsyanı'yla tahttan indirilmesine uzaklardan tanık oldu. Gericiler Mahmut'un kardeşi Dördüncü Mustafa'yı tahta çıkardılar. İstanbul kaynıyor ve çalkantılı günler yaşanıyor.

Gericilerin yenilikçileri yok etmek için savaştıkları günlerde Alemdar Mustafa Paşa Rusçuk Ayanı'yla Üçüncü Selim'i yeniden tahta çıkarmak için İstanbul'a geldi. Ancak Üçüncü Selim öldürüldü. Sıra Mahmut'a gelmişti ama genç şehzade büyük bir gayretle saldırganların elinden kurtuldu ve tahta oturtuldu.

1808 yılında tahta çıkan İkinci Mahmut'un ilk işi gericilere savaş açmak oldu. Üçüncü Selim'i öldüren otuz üç kişiyi idam ettirdi. Onların desteklediği ağabeyi Dördüncü Mustafa'yı da dört ay sonra boğdurttu.

İkinci Mahmut'un saltanatı işte böyle kanlı olaylarla başlamış oluyordu. Ondaki sonraki yıllar da hep savaşlarla, başkaldırılarla, çarpışmalarla geçti.

Neler neler yaşanmadı o dönemde. Navarin baskını, Tepe-delenli Ali Paşa'nın isyanı, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'ı ele geçirmesi ve ordusunu Anadolu'nun içlerine kadar yollaması, Yeniçeri isyanları, Vak'ayı Hayriye, İstanbul'da yağma olayları, veba salgını, Yunan isyanları, Topkapı Sarayı'nın kapısında sergilenen kelleler, Patrik Gregorios'un patrikhane kapısının önünde asılması, Rusların Edirne'ye ve Erzurum'a girmeleri...

İkinci Mahmut'un saltanat yılları böyle gerilimli olaylarla doluydu ama hünkâr bunların yanı sıra Batı'ya açılma girişimlerini başlatmış, kadınların saraydan çıkmalarına izin vermiş, geleneksel giysilerden vazgeçerek mor pelerin, siyah çizme ve sorguçlu kırmızı fesle halkın karşısına çıkarak bir devrim gerçekleştirmişti. Devlet dairelerine de kendi resimlerini astırmıştı.

Padişah bütün bu çalkantılı yıllarda Topkapı ve Beşiktaş saraylarında en çok beğendiği ve sevdiği kadınların arasında şenlikli günler de yaşıyordu.

Haremdeki kadınların, ikballerin ve gözdelelerin tam sayısını bilen yoktu. Bunlar arasında iz bırakanlar şunlardı: Bezmiâlem Sultan, Pertevniyal Sultan, Hoşyar Kadınefendi, Nevfidan Kadınefendi, Zernigar Kadınefendi, Aşubcan Kadınefendi, Fatma Kadınefendi, Vuslat Kadınefendi, Piruzufelek Kadınefendi, Nuritap Kadınefendi, Hüsnümelek Hanım, Tiryal Hanım, Zeynifelek Hanım, Mislinayap Kadın, Ebrureftar Hanım, Kerime Hanım...

Hünkârın bu kadınlardan birçok oğlu ve kızı oldu. Oğullarının on altısı babalarının sağlığında öldü, ikisi de daha sonra tahta çıktı: Abdülmecit ve Abdülaziz.

Batı uygarlığına yaklaşımı yüzünden "gâvur padişah" denilen İkinci Mahmut eğitim işlerine büyük önem verdi ve sayısız

okul açtı. Türk müziğine de bağlı olan padişah, sarayda Batı müziği konservatuarı gibi işlev gören Muzikayı Hümayun'u kurdu. Hattattı, ney çalıyordu, bestecileri, hanendeleri ve sazandeleri sarayından eksik etmiyor, Adli takma adıyla şiirler de yazıyordu. Yirmi altı bestesinin en ünlüsü şuydu:

*Ebrulerinin zahmı nihandır ciğerimde
Gül ruhlerinin handeleri çeşmü terimde
Sevdayı muhabbet esiyor şimdi serimde
Takdire ne çare bu da varmış kaderimde*

Sultan Mahmut yaşamının son yılında günden güne çöküyor, kesik kesik öksürüyor, ama vereme yakalandığını bilmiyordu. Halsizdi, lokmalar boğazına takılıp kalıyordu, eskisi gibi ata da binemiyordu. 1839 yazında Esmâ Sultan'ın köşküne çekilmişti. İstanbul sıcağın kavruluyordu. Çamlıca havasının kendisine iyi geleceğini umut ediyordu. Ancak padişahın saraydan kaçması, bütün kadınefendileri ve ikballeri huzursuz etmişti. Herkes kuşku içindeydi. Veliâht tahta çıkınca acaba onlara nasıl davranacaktı? Padişahın iki oğlu vardı. Biri 1823 doğumlu Abdülmecit, öteki de ondan yedi yaş küçük olan Abdülaziz. Taht Abdülmecit'in hakkıydı.

Abdülmecit'in Gürcü kökenli annesi Bezmiâlem Sultan ince ruhlu, duygulu, beyaz tenli, siyah saçlı çok güzel bir kadındı. Sultan Mahmut tahta çıktıktan on dört yıl sonra onu tanımış ve bu güzel kızı büyük bir aşkla sevmişti. Padişahın bu sevgisi Bezmiâlem'in ertesi yıl bir erkek evlat doğurmasıyla daha da yoğunlaşmıştı. Ama aradan yıllar geçip de padişahın karşısına yeni yeni gözdeleler ve cariyeler çıktıktan sonra Bezmiâlem Sultan eşinin bu sevgisini yeni kadınefendiler ve ikballerle paylaşmak zorunda kalmıştı. Öyle olduğu halde Bezmiâlem Sultan kıskançlığını hiç belli etmiyor ve ortaklarıyla çok iyi geçiniyordu.

Çamlıca'ya giderken, o yıl otuz yaşında olan Bezmiâlem Sultan'dan başka hiçbir kadını yanına almak istemeyen hünkâr, bunaltıcı bir yaz günü Beşiktaş Sahil Sarayı'ndan birkaç yakınının eşliğinde saltanat kayığına binerek Üsküdar'a geçti. Rıhtımda

Esma Sultan kendisini karşıladı. Yeni yeni moda olan faytonla Çamlıca'daki kŐŐe ulaştılar.

Esma Sultan, "Ağabey, bugün sizi ne kadar sağlıklı gördüm. Maşallah hastalığı atlatmışsınız," dediyse de, hünkâr bu sözlere pek inanamadı.

Esma Sultan kardeşinin ne kadar kötü durumda olduğunu bilmiyor değildi. Birkaç hafta önce Avusturya'dan ünlü bir hekimin getirtilmesini istemişti. Hekim o günlerde İstanbul'a geldi, kendisini doğru Çamlıca'daki kŐŐe götürdüler. Doktor hnkrı görür görmez durumun ne kadar umutsuz olduğunu anladı, akciğerlerden biri işlemez durumdaydı, öteki de hiç sağlam değildi. Demek ki padişahın birkaç günlük ömrü kalmıştı. Uyuşturucularla hastanın acılarını dindirmekten başka yapılacak bir Şey yoktu. O ilaçlarla biraz kendine gelen padişahın iyileştiği sanıldı.

Sağlık haberleri sarayda sevinç çığlıklarıyla karşılandı. Saray halkı bayram ediyordu. Bezmiâlem Sultan da sevinç gözyaşları döküyordu. Haberler zerine kentte Őenlikler düzenlendi. Borç yüzünden hapishanelere düşmüş olanlar serbest bırakıldı, kurbanlar kesildi. Ama bunlar lme are değildi. Bir süre sonra padişahın komaya girdiği duyuldu. Sadrazam Mehmet Emin Paşa Meclisi Vala Reisi Koca Hüsrev Paşa, nazırlar ve st düzeydeki paşalar telaş içindeydiler.

Kara haber 2 Temmuz 1839 günü saraya ulaştı. İkinci Mahmut bir gece önce vefat etmişti.

İkinci Mahmut son nefesini verirken Koca Hüsrev Paşa basucunda bekliyordu. Hüsrev Paşa, Abaza kökenli eski bir kleydi. avuşbaşı Sait Efendi'ye satılmış ve çocukluğunda köle olarak hizmet grmşti. Ama Sait Efendi akıllı, becerikli ve sevimli olan bu genci eğitmekten de geri kalmamıştı. Hüsrev Efendi sonra bir paşanın konağına geçmiş ve onun mhrdarı ve ket-hdası olmuştu. Daha sonra çeşitli hizmetlerde kendini göstermiş, otuz yaşlarında mutasarrıf, sonra vali olarak birçok ilde görev yapmış, ardından serasker, son olarak da Meclisi Vala Reisi olmuştu. Bütün yönetim işleri onun elinden geçiyordu. Cömert, Őakacı ama makam düşkünü bir adamdı. O yıl yaşı seksene yaklaşmıştı.

Hünkâr gözlerini yumar yummaz Hüsrev Paşa Bezmiâlem Sultan'ın odasına koşarak acı haberi bildirdi. Bezmiâlem Sultan hünkârın ölümünü beklemiyor değildi ama bu kara haber üzerine hıçkırıklara boğuldu. Bir zamanlar sultanı delicesine sevmiş ve onun yanında mutluluğun doruğuna erişmişti. Oğlu Abdülmecit'in tahta çıkmasıyla Valide Sultan olacağını bildiği halde ağlamaktan kendini alamıyordu. Hüsrev Paşa, "Valide Sultan Hazretleri," dedi, "az önce bu acı haberi veliaht hazretlerine bildirdim. Ama konuşacak halde değildi. Sizin şevketlu efendimizle konuşmanız münasip olmaz mı?"

Bezmiâlem Sultan hıçkırıklar içinde, "Hayır, hayır!" diyebildi. "Siz gidip konuşun."

Hüsrev Paşa Valide Sultan'ın yanından ayrılarak yeniden Abdülmecit Efendi'nin odasına gitti. Yine kapıyı vurdu. Abdülmecit sedirden doğrularak paşayı karşıladı ve "Buyurunuz paşa hazretleri," dedi, "sizi dinliyorum."

Hüsrev Paşa hemen konuya girerek, "Şevketlu efendim," diye söze başladı, "muhterem pederiniz, kıymetli padişahımız, velinimetimiz, cennetmekân Sultan Mahmut Hazretleri'nin vefatıyla Rabbimiz Taala Hazretleri, Devleti Osmaniye'yi size bağışladılar. Bundan sonra Osmanlı mülkünü yönetmek size düşecek. Hepimiz eteğinizi öpeceğiz efendim."

"Aman paşa hazretleri, siz ne diyorsunuz? Benim haddime mi düşmüş pederimin yerini almak? Nasıl ederim?"

"Şevketlu efendim, hiç haddim olmayarak bendeniz size yol göstermeye çalışacağım. Şimdi buradan pederinizin saltanat arabasına binerek Harem İskeleyi'ne gideceğiz. Oradan da saltanat kayığına binerek Topkapı Sarayı'na geçeceğiz. Bendeniz cülus törenini hazırlatacağım. Zatı devletleri hiç endişe buyurmasınlar, devletimizin geleneklerine uyarak ne gerekiyorsa yapacağız."

"Peki paşa hazretleri, sadrazam hazretlerinin bunlardan haberi var mıdır?"

"Henüz yok şevketlum, az sonra kendisini haberdar edeceğim. Çok müteessir olacağını biliyorum. Sadrazam Mehmet Rauf Paşa Hazretleri, cennetmekân pederinize çok bağlıydı. Belki de görevine devam etmek istemeyecektir."

“Hiç olur mu paşa hazretleri, ben pederimin yolunda yürümek isterim. Herkes vazifesi başında kalmalı.”

“Endişe buyurmayınız hünkârım. Cülus merasiminden sonra her şey olduğu gibi devam edecektir. Şimdi biraz acele edelim, bir an önce saraya varalım.”

Hüsrev Paşa daireden çıkar çıkmaz veliaht el çırpı ve odaya giren haremağasından hemen elbiselerini getirmesini istedi.

O sırada annesi Bezmiâlem Sultan da Sultan Mahmut’un son nefesini verdiği odaya koşmuş ve yatağında uzanmış olan sevgili hünkârının boynuna sarılarak ağlamaya başlamıştı. Kızlarağası, Bezmiâlem Sultan’ı eşinin başından uzaklaştırmaya bir türlü cesaret edemedi.

Bezmiâlem Sultan hünkârın soğuyan ellerini avuçlarının içine alarak yıllar öncesine dalıp gitti. Kafkasya’dan getirildiği zaman on-on iki yaşlarındaydı. Sarayda iyi bir eğitim gördükten sonra İkinci Mahmut’a sunulmuştu. Hünkâr bu kızı çok beğenmiş, hemen o akşam odasına getirtmiş ve uzun süre ondan ayrılamamıştı.

Abdülmecit’i doğurduktan sonra sarayda itibarı arttı ve üçüncü kadınefendiliğe yükseldi. Oğlunun eğitimine çok önem verdi. Din, yazı ve askerlik derslerinin yanı sıra yabancı dil öğrenmesini istedi. O dönemde seçkinler arasında en yaygın dil olan Fransızca’yı öğrenmesi için hocalar tuttu, müzik dersleri aldırıldı. Bunun yanı sıra genç şehzade ünlü bestecilerden alaturka ve ney dersleri alıyor, klasik Batı müziğini de ihmal etmiyordu. Bezmiâlem’in tek dileği oğlunun tahta çıkmadan önce zengin bir kültür edinmesiydi.

Bezmiâlem Sultan padişahın yatağının başında bunları düşünüyordu. Yüzünde hiçbir kırışık yoktu, vücudu on altı yaşındaki gibi güzel, göğüsleri dimdikti. Çok sevimli ve zarif olduğunu da biliyordu. Ama bunlar hiç umurunda mıydı? Kadınlığının ne kadar kısa bir süre tadını çıkarabilmişti. Artık bunları hiç düşünmek istemiyordu. Bundan sonra ona “İffetli Valide Sultan Hazretleri” diyeceklerdi.

Bezmiâlem Sultan yaşlı gözlerle hünkârın yatağı başından uzaklaşarak oğlunun dairesine geçti. Abdülmecit sırtına ma-

vi bir harmani almış ve başına sorguçlu kırmızı bir fes geçirmişti. Annesinin sımsıkı kucakladığı Abdülmecit çok duygulanmıştı. Gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Annesi de büyük bir heyecan içindeydi.

“Benim aslan oğlum,” diye söze başladı, “hayatım efendim, iki gözümün nuru yavrum, genç yaşta öksüz kaldın. Bu acıya birlikte katlanacağız. Hayat devam edecek. Sevgili babanın yerini dolduracaksın. İşin çok güç ama sıkı dur, bütün zorluklara karşı koyman gerekiyor. Cennetmekân pederinin ne güçlükler altında tahata çıktığını bir an unutma. Çevremiz düşmanlarla çevrili, hepsiyle savaşacaksın. Bütün devlet erkânı senin arkanda olacak. Herkes seni izleyecek. Dedelerinden miras kalan saltanatı onurunla koruyacaksın.”

Abdülmecit annesine sarılmış, onu dinliyordu. Bir süre sonra “Valideciğim,” dedi, “hayatımın sebebi olan sevgili anneciğim. Biliyorum, işim çok zor. Ben bu koca devleti nasıl idare ederim! Daha hiçbir şey bilmiyorum. Ordumuz cepheye çarpışıyor. Hep kötü haberler alıyoruz. Ben nasıl bu işlerin içinden çıkarırım!”

“Sen telaşlanma. Babana yardımcı olan paşalar ve vükela seni bir an yalnız bırakmayacaktır. Sen her zaman güçlü olmalısın. Allah seni utandırmayacaktır. Gazan mübarek olsun.”

O sırada kızlarağası daireye girerek Hüsrev Paşa'nın veliahtı beklediğini haber verdi.

Ortalık cayır cayır yanıyordu. Abdülmecit'in halası Esmâ Sultan da avluya çıkmıştı, kucaklaştılar. O da yeğenini yüreklendirecek sözler söyledi. Abdülmecit'in buna çok ihtiyacı vardı. Esmâ Sultan öyle sıradan bir sultan değildi. Yıllardan beri saray entrikalarının içindeydi. Bir zamanlar Alemdar Mustafa Paşa'ya ve Rusçuk Ayanı'na karşı bir muhalefet cephesi oluşturmuş, sonra da her zaman kardeşi İkinci Mahmut'u desteklemiş ve ona yol göstermişti.

Hüsrev Paşa Esmâ Sultan'ı saygıyla selamladıktan sonra genç veliahta, “Şevketlum,” dedi, “hiç zaman kaybetmeden emreder-seniz hemen yola çıkalım.”

Abdülmecit annesi ve halasıyla vedalaştıktan sonra köşkün kapısında bekleyen saltanat arabasına bindi. Arabacı atları kam-

çıladı ve araba ağaçlı yollardan Harem İskeleye'ne uzandı. Hüsrev Paşa ile veliaht yolda hemen hiç konuşmadılar.

İskelede onları on iki çiftte, yani yirmi dört kürekçinin çektiği saltanat kayığı bekliyordu. Abdülmecit her zaman babasının oturduğu kaptan köşküne kuruldu. Hüsrev Paşa onun yanında yer aldı. Dört sütun üzerine oturtulmuş olan köşk beyaz boyalıydı. Kayığın kenarları nar çiçeği renginde boyanmıştı. Köşkün pencerelerinden sırma saçaklı atlas perdeler sarkıyordu. Tavanı da aynı kumaşla kaplıydı. Kürekçiler ayakta bekliyor, arkada da yine ayakta yeşil elbiseli iki reis duruyordu. Padişahın seryaveri, başharemağası ve başka bir yaver de köşkün arkasında kollarını kavuşturmuş ayakta bekliyorlardı. Kayığa bir de sandal kılavuzluk etmekteydi. Veliht kayığa daha adımını atmadan toplar atılmaya başlamıştı. Bunlar, padişahın ölümünü ve cülus törenini ilan eden toplardı.

Sultan Mahmut'un tabutu da başka bir kayığa yerleştirilmişti, o da arkadan geliyordu.

Saltanat kayığı bir süre sonra Topkapı Sarayı'nın iskelesine yanaştı. Bir saltanat arabası kendilerini bekliyordu. Abdülmecit ve Hüsrev Paşa Topkapı Sarayı'na ulaştılar. Veliht doğru dairesine gitti. Emrindeki Çerkez cariyeler kendisini karşıladılar, yerden temenna ettiler. Az sonra veliahtın cülus töreni için hazırlıklar başladı.

Osmanlı geleneklerine göre Darüssaade Ağası'nın veliahta babasının öldüğünü bildirdikten sonra kendisini tahta davet etmesi gerekiyordu. O geleneğe uyuldu. Bunun üzerine Abdülmecit Hırkayı Saadet denen yerde iki rekât namaz kıldı. Heyecandan yüzü kıpkırmızı olmuş ve ter içinde kalmıştı. Darüssaade Ağası ve Silahtar Ağa veliahtı, kollarına girerek Babüssaade denilen kapının önüne kurulmuş olan tahta oturtular ve tören başladı.

Şeyhülislam, saray ağaları, vezirler, paşalar, sadrazam ve serasker genç padişaha biat etmek, yani bağlılığını bildirmek için sıraya girdiler. Önce Şeyhülislam biat etti, onun ardından da bütün erkân padişahı tebrik etti. O sırada avludan, "Padişahım, devletinle bin yaşa!" sesleri yükseliyordu.

Tebrikler sona erince teşrifatçıbaşı padişahın eteğini öperek törenin bittiğini ilan etti. Abdülmecit de yerinden kalktı ve törene katılanları selamladıktan sonra ağır adımlarla has odaya çekildi.

Kubbealtında toplanan bütün erkân, yeni padişahın alacağı kararları öğrenmenin telaşı içindeydi. Padişahın cülus bahşişi dağıtması gerekiyordu. Önce bu bahşişin miktarı saptandı. Sonra türbe ziyaretleri yapıldı. Bunun ardından da yeni padişahın tahta çıktığını bütün devletlere bildiren bir tebliğ yazıldı.

Merasim sırasında hava birdenbire dönmüş ve şiddetli bir yağmur başlamıştı. Sağanak halinde yağın yağmurun altında cenaze Divanyolu'na getirildi. Esmâ Sultan'ın orada büyük bir köşkü vardı. Sultan cenazenin oraya gömülmesini istiyordu. Hemen bir mezar kazıldı. Cenaze orada toprağa verildi. Gözlerden süzülen yaşlar yağmura karışıyordu.

Törene katılanlardan bazıları Köprülü Kütüphanesi'ne sığınmak zorunda kalmıştı. Hüsrev Paşa Mehmet Emin Rauf Paşa'dan sadaret mührünü alarak onun yerine geçmek için sabırsızlanıyordu. Genç padişah tahta çıkar çıkmaz sadrazamı değiştirecek güçte değildi. Hüsrev Paşa kütüphanede sadrazama yaklaşıp damdan düşüncesine, "Paşa hazretleri," dedi, "sadaret mührünü ver bakalım."

Cevdet Paşa'nın deyişiyle bostan korkuluğu durumunda olan sadrazam, gördüğü terbiye gereği buna karşı çıkmadı. Koynundan mührü çıkartarak, "Al, hayrını gör," demekle yetindi. Hüsrev Paşa böylece kendini sadrazamlığa atamış oluyordu. Genç padişah bu değişikliği ancak o akşam öğrenebildi.

Cülus ve cenaze törenlerinden sonra sadrazam, serasker, şeyhülislam, vezir-vüzera, paşalar, ağalar ve ulema kendi konaklarına dağıldı. Genç padişah yol boyunca kendisini coşkuyla alkışlayan halkın önünden saltanat arabasıyla geçerek Beşiktaş Sarayı'na geldi.

Çok eski bir tarihi olan bu sarayın yerinde bir zamanlar padişahlara mahsus bir hasbahçe bulunuyordu. Birinci Ahmet o bahçenin içine bir kasır yaptırdıktan sonra buraya Valide Sultan için bir harem dairesi ve bir çinili köşk eklendi. Üçüncü Selim sık sık burada kalırdı. İkinci Mahmut da o eski kasırların yerine bir sa-

